

Henry Bauchau

(1913-2012, Belçika)

zeki z kırmızı

2017

**Bauchau, Henry; Çevre Yolu (Le Boulevard périphérique, 2008),
Çev. Sosi Dolanoğlu,
Metis Yayınları, Birinci Basım, Nisan 2013, İstanbul, 212 s.**

Bundan 11 yıl önce **Mavi Çocuk**'u okumuştum, Dolanoğlu çevirisinden. Ekteki kısa açıklamayı yazmışım. Etkilenmişim bu Belçikalı yazardan. *Metis* daha birkaç kitabını da Türkçe'ye kazandırdı. Özgün dilde **Mavi Çocuk** 2004'te yayımlanmış, **Çevre Yolu** ise 2008'de. Demek, yazma sırasına uygun bir okuma olmuş... **Çevre Yolu** aynı zamanda Améry, Lévi okumamı (yukarıda) tümleyen bir okuma, hemen belirteyim. Yıllar önce *saydamlık* sözcüğünü kullanmışım... Nedir saydam olan Bauchau'da bunu ayırıştırmak gerekiyor sanırım. *Christian, Rudolf ve Marine*'e sunulan roman Yeats'dan bir alıntıyla açılıyor: "*Usul usul yürü, düşlerimin üzerinde yürüyorsun çünkü.*"

Yaşlı anlatıcı kanser sağaltımı gören gelini Paule'yi ziyaret ediyor. Bu küçük kentiçi yolculuklar aynı zamanda geçmişe de yolculuklar. Örneğin dağcılığı ona öğreten Nazi direnişçisi Stéphane. "*1944'te Naziler onun canına kıymasalardı, kel kalır mıydı?*" (11) Anılar çağrışımlarla örgülenen anlatıcı anlığı zaman ve içinde yayılan acılarla giderek bir soruya, belki başkaldırıya dönüşüyor. Paule ölebilir. Kocasını Mykha, anlatıcının oğlu ve küçük çocuk... Torunu... "*Bana soruyor: 'İyileşecek miyim iyileşmeyecek miyim?'*" (13) Uzak geçmişte anlatıcıya dağa tırmanmayı öğreten Séphane'in gerçekte öğrettiği şey, özgüvendi. **Mavi Çocuk**'tan **Çevre Yolu**'na süren derin bağlantı bu olabilirdi. İnsan öykümüzün özünde yatan şey: *Güven*. Paule, bu gencecik, ilaçla kelleşmiş, peruklu kadın ölecek, evet. Tren, banliyö. Cebinden kitabını çıkarıyor: *Batı'da Ölümün Tarihi Üzerine Denemeler* (Philippe Ariés). "*Ertesi gün hastaneye gidiyorum yine.*" (29)

Anılardan gelen o görüntü: *Kızıl saçlı kadın*. Daha iki gün önce bitirdiğin başka bir '**Kırmızı Saçlı Kadın**'ı (2016) anımsıyorsun (Orhan Pamuk). Bu imgeyi geriye doğru dolduran evreni karşılaştırmak istiyorsun ama şimdilik kalsın kenarda. Kızıl saçlı kadın ise ölümün tutsak aldığı karmaşaya 'Durun!' diye bağıyor, tutuklu, şaşkın erkekler yığınının doğru: '*Durun!*' Ellerinde ölüm makinası olan Nazilere civatalar, somunlarla direnemezlerdi. "*Aylar geçiyor, savaş bitti, herkes gibi ben de bundan mutluluk duyuyorum ama sivil hayata dönüşün gereklerine ve yavanlığına çoğu zaman pek katlanamıyorum.*" (61) Stéphane öldü(rüldü) ama anlatıcının onun hakkındaki araştırması sürecektir. Nasıl öldürüldü? Suda boğularak yanıtı dehşet verici çünkü Stéphane, o yiğit direnişçi sudan ölesiye korkan biriydi. Boğduruldu mu?

Bauchau 70. sayfada şöyle bir şey yapıyor: "*İki tokat, kanlı yüzümü ve gözyaşlarımı silmem için bez, kahve, ekmek ve bana hizmet eden kadın, güçtü, daima eksikliğini çekmiş olduğum babaydı. Bu adam Stéphane gibi, basıp gitmeyen biri, annemden korkmayacak biri ve başkalarını koruyabilen biri. O anda her şey yerinden oynadı, evet demem gereken kişiyi, yara izine bakmaya cesaret edemesem de bulmuştum, daima eksikliğini çektiğin kişiydi o.*" (70) Bu '*küçük adam*'ın (W. Reich) yükselttiği *paternali* imliyor, bir açıklama getiriyor. (Anımsatıyor bize yine Lévy'nin nefret ettiği o filmi: **Gece Bekçisi**, *Liliana Cavani*, 1974). Nazi suçlusu tutuklu Shadow, bir biçimde anlatıcımızla Stéphane hakkında görüşmek istiyor. "*Shadow'un yüzü, insanın içine düşebileceği bir yüz.*" (75) Aradan 30 yıl geçtikten sonra, diyor anlatıcı, "*bugün kavradığım şey, bunun bir SS ile bir direnişçi arasındaki eski bir hikâyeden, biraz geçmişe ait, biraz melodramatik eski bir filmde başka bir şey olmadığı. Günümüzde yığınla insanın SS'in ne olduğunu, direnişçinin ne olduğunu*

bilmediği bir toplumda kavriyorum bunları." (76) Shadow ağırlıkta, yerçekimi gücünde, Stephane ise hafiflikte, yaşamın incittiği sevinçte, topraktan kabarıp yükselen bitkide karşı karşıya geldiler. Ölümün ve dirimin adı, karşılaşması... Arada Ishmael gibi yitip gitmiş, sürüklenen anlatıcı ise "*çocukluğuma ne yaptım, ne oldu, hiç bilmiyorum,*" diyor. Shadow'un, ağırlığıyla ezemediği Stéphane yaşamının en köklü hesaplaşmasına dönüşmüştür. Öldürmek yetmemiştir SS subayına. Ona bağlanmış, direnen bedeninin gücüne takılmış kalmıştır. Korktuğu suya bıraksa da cesedini tanıklığını yaptığı cesaretin tesellisi yok. Çok geriden gelen yoğun hesaplaşmaların içerisinde hastane ev arasında mekik dokuyan anlatıcı kolay *anlatılamayacak yere* şöyle dokunuyor: "*Beni trenden inmeye, gardaki, sokaklardaki kadınlara bakmaya zorlayan sevinci seziyorum, hissediyorum. Yere yıkılacağım zaman, hafifliğin yolunu ve ağırlığın yolunu izleyeceğim. Kendi ağırlığımı taşımayı deneyeceğim.*" (84) Bu 30 yıl önceydi, ilk yoklamalar. Şimdi, gelini ölüm yatağında ve yaşlı kendisi otobüse bindi, camdan adamın (kendinin) sırtını görüyor. Delikten çıkmış öne eğik başını, mutsuzluğunu (bedbahtlığını).

Shadow bir mıknaş gibi çekiyor. Bir şeyi (Stéphane'i) söylemesi, anlatması gerek birine. Onun kendisinden daha *büyük* olduğunu itiraf etmek zorunda ve kendi hak edilmiş yenilgisini. (*Mertlik* miti mi? Cesur ve güzel...ölü.) Ben Tanrıydım ve katlanamazdım başka bir Tanrıya. Stéphane onun saltık Tanrılığını geçersizleştirdi cesareti, korkusuzluğuyla.

Dizge SS (Nazi) tutuklunun, savaş suçlusunun gücünü kıramamıştır bunu görüyoruz çift anlamlı olarak. Améry ve Lévy'nin belirttiği şey (sonradan bu konuda yapılmış filimler) doğrudur. Nazi artıkları korundu, kollandı Almanya'da ve Batı'da. Shadow kıramadığı, bükemediği, önünde dizçöktüremediği Stéphane'in hücrelerini paylaşır, ona eşlikçilik eder. (*Düşmana saygı!*?) Cellat ve kurbanı aynı hücreyi paylaşır ve cellat düşünür. Anlatıcı da yıllar sonra anlamaya çalışır bütün bunları. Görmenin belki biricik yolu yazmaktır ve başka da hiçbir şey: "*Kalemimle, Stephane'in gördüğünü görüyorum, o belirsiz şeyleri, o birbirine karışmış güçleri, zamanın dışında, anlamın dışında ve onun, başka kelime bilmediğinden, aşk diye adlandırdığını. Tutku diye de adlandırabilirdi, zira bir yanığa, belki de yaraya sebep olan aynı kaynaktan, aynı nehirden, aynı okyanustan çıkıyor ikisi de.*" (132) Sonunda öykünün (hikâye) boku çıkar. Kokmaya başlar (insan) öykümüz ve "*dünyayı olduğu haliyle tanıdım. Kıyasıya yemekte ve çıkarmakta olan bir dünya.*" (134) Hücrede Shadow yüzme bilip bilmediğini sormuştu Stéphane'a. Sudan korktuğunu, yüzme bilmediğini söyler. Shadow'u onu suyla ya da suda öldürmek zorunda bırakan küçük konuşmadı. *Achilleus Topuğu*'ndan öldürülecektir, zayıf, en insan yerinden öyleyse. Şöyle diyor Shadow: "*Onu ne öldürmeyi arzu ediyordum, ne de kirletmeyi, onu sevmiyordum da. Ona hayrandım ve hayranlık büyük bir güçtür.*" (138) Peki, yaşanmış bunca ölümün maliyetini azaltmak olası mı? Kendine soruyor doktor anlatıcımız: "*Yapamam, bu zamanda, bu dünyadayım, başkası yok.*" (139) Stéphane hakkında iki bakış anlatı boyunca çekişir. Shadow onda tanınmamış büyük bir adamı görürken doktor yakışıklı bir adam, çok iyi bir dağcı, dostunu görmüştür. "*Beni sevdiğini bilmemeyi tercih etmiştim hatta. Bugün onu gerçekten seviyorsam, bunu Shadow'a değilse kime borçluyum?*" (172-3)

Odadan çıkan Lilie, '*artık acı çekmiyor,*' diyor. (185)

Ve tüm hesaplaşmalar gibi bu hesaplaşma da sonunda bitecek. Dinecek gözyaşı. Ve genç kadının ölüsü başında ölüm üzerine kıyasıya bir tartışmayı yürüten ikisi ölü, Shadow'la Stéphane, diğerleri yaşayan Mykha ve Paule'nin annesi sustular. "*Ansızın içimde bir şey kırıldı (...)* Açığa çıkarmak zorunda olduğum şey artık gücüm

değil, zayıflığım ve güçten yoksun şefkatimdi.” (197) Neyi bağışlayacağımızı bilmeden önce bağışlamaktı anımsamamız gereken.

Ve denebilir ki terapi uzmanlığını, titiz seğik görme zorunluluğunu, üstünkörü yargılarımızı bozuma uğratacak bir incelikle katmanlar olarak soyan Bauchau en sarsıcı hesaplaşmalarımızdan bile olabildiğince az yarayla, kayıpla çıkmamız için elinden geleni yapıyor ve bu çabası çekebileceğimiz acıyı bir nebze olsun azaltmıyor. Çünkü *Araf*tan yürünecek ve belki de bu yürüyüşten başka varlığımız, öykümüz olmayacak.

EK:

Bauchau, Henry; Mavi Çocuk, Çev. Sosi Dolanoğlu, Metis Yayınları, 1. basım, Eylül 2005, İstanbul, 329 s.

Belçikalı yazar Bauchau'nun okuduğum ilk kitabı. Kendi yazdığı en son romanı olabilir 1913 doğumlu bu yaşlı yazarın (Roman 2004 yılında basılmış). Yazarlık ve yayıncılığını ileri yaşlarında ergenlik çağı uzmanı terapistlelikle bütünleştiren Bauchau kendi iş deneyimiyle ve yazarlık ustalığıyla bu duyarlı, kırılğan, içtenlikli anlatıyı kotarabilmiş.

Aslında '*başlangıçtaki kaosa* (George Braque) kadar inme denemesi bu roman. Savsızlığı, denemeyi, *gündelikin* sonsuz çeşitliliğini sağaltmanın çıkış noktasına koyan Bauchau, durum dilini (yansılama) başarıyla kullanışıyla da (Türkçe'de Dolanoğlu üstesinden gelmiş bunun bence) dikkati çekiyor. Suçu, korkuyu, kaygıyı paylaştıran, üleştiren olgun, deneyimli tutum, aynı zamanda bir yazarlık yaklaşımı olarak da romanın omurgası içine yerleşiyor, gelişmiş, incelmış bir sinir aygıtı gibi çalışıyor.

Orion'un ikileşmesi, Veronique'in (terapist öğretmen) çelişkileri, ikileşmeleri ile, Veronique'in eşi Vasco'nun müzik içinde ve müzikle mühendisliği arasında ikileşmeleri hepimizin gerçekte üzerine gelen ışıklara, üç yüz beyaz atlıya, *şeytana* oldukça kandırıcı bir gönderme sayılmamalı mı?

Öykü aynı zamanda yaşamın karşılayamadıklarına ve hiçbir zaman karşılayamayacaklarına da işaret ediyor. Yenilgi süreklidir, iyileşme ise uyma, *onay vermedir* (kabul etme). *Onamanın* tek koşulu ise güvenmektir. Güvenmek.

İş **Mavi Çocuk**'un varlığında düğümliyor. **Mavi Çocuk** varsa yaşamaya değer bir şeyler de var. Onu taşıyabilecek gücü bulabilelim yeter ki içimizde. Öyle zor ki bu?

Veronique işte bu nedenle Orion'a destek verirken kendini onarıyor aynı zamanda. Orion da iyileştiren bir sayrı (hasta). Zaten başka türlü olabilir mi?

Bauchau'nun saydam anlatısı tüm bu yapıyı ve ilişki biçimini olabilir ve geçerli kılıyor. Bu romanın da buradan gelen bir iyileştirici gücü var. Bize arkamız sıra seyirten Minotaurus'u gösterdiği için ve onunla baş edebilmenin yollarını, yaşadığımız labirent içerisinde...